

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Жигуліна Олександра Андрійовича «Напрями удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу України», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження

Унаслідок здійснення ринкових реформ та лібералізації зовнішньої торгівлі економіка України стала відкритою для дії чинників міжнародної конкуренції. В умовах розширення масштабів вільної торгівлі країни прагнуть досягти конкурентних переваг у виробництві окремих товарів, зокрема, сільськогосподарської продукції. З метою утримання глобальних конкурентних позицій важливо постачати на світовий ринок конкурентоспроможні товари. Для нашої держави здобуття сталих глобальних конкурентних позицій в аграрній сфері має виключно важливе значення у зв'язку з необхідністю здійснювати фінансування імпорту енергоносіїв та інших стратегічних ресурсів.

Вітчизняне сільське господарство стає дедалі менш ізольованим від світового ринку, перетворюючись на частину глобально взаємопов'язаної системи. Нині підприємства агропромислового комплексу функціонують в динамічному підприємницькому та соціальному середовищі, орієнтованому на глобальні ланцюги постачання продовольства. Глобалізація вимагає високого рівня конкурентоспроможності аграрних формувань та скорочення трансакційних витрат. Глобалізаційні чинники змушують суб'єктів аграрного підприємництва постачати на світовий ринок дешеве продовольство найвищих якісних параметрів. Вплив кон'юнктури вітчизняного та міжнародного ринків на аграрний сектор визначає необхідність забезпечення сталих конкурентних переваг шляхом підвищення технологічної продуктивності

сільськогосподарського виробництва в порівнянні з іншими країнами, реструктуризації маркетингової інфраструктури, а також змін в аграрній політиці. Недоліки, притаманні існуючим механізмам управління конкурентоспроможністю вітчизняних підприємницьких структур агробізнесу, призводять до значних економічних збитків.

Дисертація Жигуліна Олександра Андрійовича присвячена розв'язанню нагальних проблем, що вказує на актуальність теми дослідження.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою: «Розробка теорії і методології формування системи менеджменту в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України» (номер державної реєстрації 0107U004874).

Рівень обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Вивчення змісту дисертаційної роботи та автореферату дозволило зробити висновок, що О. А. Жигулін здійснив ґрунтовні наукові дослідження теоретико-методологічного та емпіричного спрямування, а їх результати покладено в основу сформульованих положень наукової новизни, висновків та пропозицій. Їх обґрунтованість і достовірність не викликає сумнівів.

Автором дисертаційної роботи охоплені в системі такі напрями наукового дослідження: теоретико-методологічний, аналітичний, проектно-конструктивний, прогностно-стратегічно орієнтований.

Теоретико-методологічний характер наукового дослідження проявляється при узагальненні теоретико-методологічних засад управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу, розробці методологічного підходу до управління підвищенням конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу, визначенні синергетичного ефекту в управлінні конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу від впливу чинників підвищення попиту й стимулювання його пропозицією, обґрунтуванні використання системи

методів управління підвищенням конкурентоспроможності підприємств агробізнесу (перший та другий розділи дисертації).

Аналітичний напрям наукового дослідження відображається при обґрунтуванні системного підходу до проблем удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур (параграф 2.5), визначенні класифікаційних ознак методів управління підвищенням конкурентоспроможності підприємств агробізнесу (с. 70–72), визначенні результатів утілення в життя стратегії диверсифікації діяльності (п. 3.2, 3.3).

Проектно-конструктивний напрям наукового дослідження відображається при розробці моделі управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу (с. 385), удосконаленні методичного підходу до формування виробничого персоналу підприємницьких структур агробізнесу (с. 368–372) та механізму оцінки і реалізації процесів управління відновленням і розвитком конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу (с. 169), розробці моделі ухвалення рішення про покупку споживачем товару підприємства агробізнесу (с. 266–267).

Прогнозно-стратегічно орієнтований напрям наукового дослідження відображається при визначенні конкурентних переваг сільськогосподарської продукції та відповідної ресурсної, збутової й просторової бази функціонування підприємств агробізнесу в умовах інформатизації суспільства та економіки знань (с. 267–270), прогнозуванні наслідків використання суб'єктами господарювання моделі управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу (параграф 5.5).

Застосування в дисертації сучасних методів наукових досліджень та аналітичної обробки даних, системний підхід та завершеність наукових розробок, залучення значних обсягів інформації первинного та вторинного рівнів, а також творче опрацювання наукових праць провідних вітчизняних та зарубіжних учених забезпечують достовірність наукових положень висновків і рекомендацій. Для особисто отриманих автором результатів досліджень притаманний достатній рівень апробації, про що свідчать довідки про впровадження та виступи на науково-практичних конференціях.

Достатньо аргументовані висновки та рекомендації впливають з результатів дослідження і мають наукову та практичну цінність. Основний зміст дисертаційної роботи розкриває тему дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів

Для проведених в дисертації теоретичних та емпіричних досліджень притаманна наукова новизна, оскільки:

- розроблено методологічний підхід до управління підвищенням конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу на ринку через синергію, розвиток, самодостатність, самоорганізацію та систему методів управлінського впливу; розвиток суб'єктів господарювання й конкурентного процесу забезпечується використанням інформаційних технологій та переваг «креативного сільського господарства»;

- удосконалено теоретичний підхід до визначення умов синергії в управлінні конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу від впливу чинників підвищення попиту та стимулювання його пропозицією, відмінністю якого є співпадання головних споживчих властивостей товарів (економність, якість, креативна диференціація) з типами дисипативних структур діяльності (економно-, якісно-, диференційно-дисипативні) й психофізіологічними характеристиками працівників (динаміки, статично-раціоналізатори у сфері якості, інтуїтиви-творці);

- розроблено модель управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу, метою якої є збільшення співвідношення «привабливість споживчих якостей»/«ціна кінцевого продукту» за допомогою дії взаємопов'язаних і формуючих дисипативну структуру діяльності методів, які у сукупності забезпечують рентабельну роботу й утримання або збільшення ринкової частки;

- удосконалено визначення конкурентних переваг товарів підприємницьких структур агробізнесу в умовах інформатизації суспільства та економіки знань, яке відрізняється тим, що позначається «економічністю», якщо купується товар фізіологічного призначення, «якістю», коли за рахунок

товарів задовольняють потреби в безпеці й комфорті, та «інноваційно-креативною диференціацією» – у разі задоволення вищих потреб людини;

– запропоновано механізм переведення підприємницьких структур агробізнесу в стан розвитку конкурентоспроможності, який, на відміну від наявного, базується на сполученні сигналу ринку із певною траєкторією розвитку суб'єкта господарювання: сигнал «економність» товару (через систему методів) переводить підприємницьку структуру агробізнесу в атрактор розвитку «економне виробництво», сигнал «якість» – «якісне виробництво», сигнал «інноваційно-креативна диференціація» – «виробництво інноваційно-креативного диференційованого товару»;

– обґрунтовано системний підхід до формування дисипативної структури діяльності підприємницьких структур агробізнесу, який, на відміну від існуючого, базується на тому, що роль структуроутворювальної підсистеми виконує «персонал», а підсистеми «маркетинг», «виробництво», «витрати», «інвестиції» і «фінанси» забезпечують розвиток попиту та синергетичний ефект від дії методів управління виробничою діяльністю;

– запропоновано методичний підхід до добору кадрів виробничого призначення в агробізнесі, який, на відміну від наявного, базується на тому, що враховується сполучення індивідуальних характеристик працівників з напрямом конкурентної переваги товару;

– удосконалено механізм оцінки й реалізації процесів управління відновленням і розвитком конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу, відмінність якого полягає у встановленні й нейтралізації дії фактора-мінімум (неефективного методу управління); базується на описі методів управління підвищенням конкурентоспроможності та послідовній перевірці їхньої дії на забезпечення рентабельності, відповідності конкурентній стратегії й нормам державного регулювання;

– визначено класифікаційні ознаки методів управління підвищенням конкурентоспроможності підприємств агробізнесу шляхом поділу їх на допоміжні й основні: перші спрямовані на одержання знань про конкурентне макро- й мікросередовище підприємства, а другі відповідають ланцюжку нарощування споживчої цінності продукту (формування продукту,

ціноутворення, рекламування, умови збуту, виробництво, робота з персоналом, витрати, інвестиції та фінанси;

— удосконалено модель використання підприємницькими структурами агробізнесу трьох конкурентних стратегій, яка, на відміну від існуючої, охоплює увесь спектр економічних стосунків і видів діяльності конкуруючих на аграрному ринку підприємств й уточняється запропонованими стратегіями, а саме «економія на витратах», «висока якість», «інноваційно-креативна диференціація».

Оцінка основного змісту дисертаційної роботи та її завершеність

Дисертаційна робота Жигуліна О. А., підготовлена з урахуванням вимог «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», складається із вступу, 5 розділів, висновків, списку літературних джерел, який налічує 415 найменувань, і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 406 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 50 таблиць, 102 рисунки і 7 додатків.

При висвітленні теоретичних аспектів управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу автор зупиняється на основних характеристиках інноваційного підходу до системного управління конкурентоспроможністю підприємств аграрної сфери, маркетингових та виробничих методах управління, функціональному забезпеченні конкурентних переваг з позиції системного підходу, напрямках управління за цілями, а також особливостях управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу.

Методологічні аспекти дослідження проблем управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу розглянуто в контексті моделювання конкурентоспроможності підприємств, методичних підходів до дослідження конкурентоспроможності підприємств агробізнесу в короткостроковому періоді та довгостроковій перспективі, забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах циклічності економічного

розвитку, дотримання принципів системного дослідження вдосконалення управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу.

Економічна оцінка процесів управління відновленням і розвитком конкурентоспроможності суб'єктів агробізнесу України здійснена на основі розгляду процесів управління суб'єктами агробізнесу, аналізу галузевих особливостей підвищення конкурентоспроможності підприємств, оцінки їх конкурентної стійкості, визначення рівня результативності управління конкурентоспроможністю.

При висвітленні концепцій системного управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу України основна увага автора зосереджена на проблемах формування вектора конкурентних переваг товарів у сфері агробізнесу, управління конкурентоспроможністю підприємств з базовими конкурентними стратегіями «економія на витратах», «висока якість» та «інноваційно-креативна диференціація».

В процесі розгляду напрямів удосконалення управління підвищенням конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу України автором розглянуто перспективи підвищення споживчої цінності «економного» продукту, можливості здобуття конкурентних переваг за рахунок менеджменту якості та товарної диференціації, а також запропоновано модель управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур у сфері агробізнесу.

Кінцевим результатом роботи є розробка моделі управління конкурентоспроможністю, нові елементи якої є напрямками удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу: людиноцентричний підхід до управління конкурентоспроможністю й комплекс основних споживчих властивостей товару (економічність, якість, креативна диференціація) та пов'язані з ними форми прояву специфічних економічних законів, базові конкурентні стратегії, методи управління підвищенням конкурентоспроможності (1 розділ), складові механізмів оцінки, відновлення й розвитку конкурентоспроможності та переведення підприємницьких структур агробізнесу в атрактор стійкого розвитку (2 розділ), процеси управління

конкурентоспроможністю (3 розділ), концепції управління підвищенням конкурентоспроможності у залежності від типу дисипативної структури діяльності (4 розділ), удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу України, а також результати впровадження його певних напрямів на перспективу (5 розділ).

На основі змісту дисертаційної роботи можна зробити висновок, що дисертаційна робота є завершеним системним самостійним логічно-структурованим науковим дослідженням.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

За науковою проблематикою опубліковано 44 наукові праці, з яких дві одноосібні монографії, три розділи у колективних монографіях, 25 статей у наукових фахових виданнях України, дві статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, чотири статті у наукових виданнях інших держав та вісім тез наукових доповідей.

Висновки і наукова новизна логічно випливають з результатів дослідження.

Значення одержаних результатів для науки і практики

Дисертаційна робота Жигуліна О. А. має наукову і практичну цінність.

Теоретико-методологічна цінність результатів дисертаційного дослідження полягає в розробці наукових засад управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу. Основними з них є такі положення:

- методологічний підхід до управління підвищенням конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу;
- теоретичний підхід до визначення синергії, як результату управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу за впливу чинників підвищення попиту та стимулювання його пропозицією;
- механізм переведення підприємницьких структур агробізнесу в стан розвитку конкурентоспроможності;

- системний підхід до формування дисипативної (високо організованої) структури діяльності підприємницьких структур агробізнесу;
- модель використання підприємницькими структурами агробізнесу конкурентних стратегій;
- систематизація й розширення переліку методів управління підвищенням конкурентоспроможності підприємств агробізнесу;
- визначення конкурентних переваг товарів сільськогосподарських підприємств і підприємницьких структур агробізнесу, які забезпечують їх ресурсною, збутовою й просторовою базою функціонування в умовах інформатизації суспільства та економіки знань.

Практичну цінність мають:

- методика оцінки й реалізації процесів управління відновленням і розвитком конкурентоспроможності підприємства агробізнесу в короткостроковому періоді;
- методика оцінки й реалізації процесів управління відновленням й розвитком конкурентоспроможності підприємства агробізнесу в довгостроковій перспективі за рахунок приведення його діяльності до вимог базової конкурентної стратегії;
- методика оцінки й реалізації процесів управління відновленням і розвитком конкурентоспроможності підприємства агробізнесу в довгостроковій перспективі через приведення його діяльності (за допомогою методів) до вимог державних нормативів;
- механізм оцінки та реалізації процесів управління відновленням й розвитком конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу;
- модель управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу.

Практичне значення одержаних результатів дослідження підтверджено документами про впровадження в господарську практику та в навчальний процес, наданими:

- Міністерством аграрної політики та продовольства України (довідка № 37-18-15/20424 від 21.08.18 р.);

- Департаментом агропромислового розвитку Чернігівської обласної державної адміністрації (довідка від 27.04.16 р., №14-13/1148);
- Донецькою міською радою (акт № 1 від 03.08.09);
- Агрофірмою Шахтар (акт № 7 від 16.04.10);
- ПСП «Пісківське» (довідка від 25.04.17 р.);
- Фермерським господарством «Промінь – К» (довідка від 15.09.16 р.);
- Фермерським господарством «Деметра» (довідка від 18.09.16 р.);
- Шериф-тур ЛТД (довідка від 09.01.14 р.);
- Туристичною фірмою «АРГО» (довідка від 12.03.14 р.);
- Одеським національним політехнічним університетом (акт № 2 від 11.06.04);
- Київським національним університетом імені Тараса Шевченка (акт № 5 від 06.12.06);
- Черкаським державним технологічним університетом (акт № 3 від 11.04.07);
- ДКТД ДонНУЕТ (довідка від 19.12.13 р.);
- ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут» (акт № 1 від 29.04.16 р.).

Ідентичність змісту автореферату основним положенням дисертації

На основі порівняння змісту автореферату та основних положень дисертації можна твердити про їх чітку відповідність за структурою та змістом.

Автореферат підготовлено згідно існуючих вимог.

Дискусійні положення, зауваження та побажання

1. Автор використовує поняття «атрактор стійкого розвитку», проте в дисертації відсутнє чітке визначення цього терміну та не наведено аналітичну оцінку вказаного чинника (с. 32).

2. На рисунках 4.6 та 4.9 наведені уніфіковані форми відображення операційного циклу підприємств агробізнесу. Вказану інформацію варто було б доповнити алгоритмом коригування операцій операційного циклу.

3. Не досить повно автором відображено можливість досягнення підприємствами агробізнесу конкурентних переваг за рахунок підвищення якості продукції (параграф 5.2).

4. У дисертації висвітлено окремі маркетингові аспекти підвищення конкурентоспроможності підприємств агробізнесу (зокрема у параграфах 1.2 та 4.1), однак відсутня комплексна оцінка впливу всіх складових комплексу маркетингових комунікацій.

5. Необхідно уточнити особливості використання механізмів стейкхолдер-менеджменту з метою підвищення рівня конкурентоспроможності підприємницьких структур агробізнесу України (с. 36–38, 42).

6. Варто було б пояснити в яких випадках досягаються конкурентні переваги суб'єктів аграрного підприємництва в умовах ринкового еквілібріуму [коли головна споживча властивість атрибутів товарів (економічність, якість, креативна диференціація) співпадає з типом дисипативної структури господарської діяльності (економно-, якісно-, диференційно-дисипативна структура) і психофізіологічними характеристиками працівників (динамік, статик-раціоналізатор у сфері якості, інтуїтив-творець)] (с. 34).

7. Недостатня увага автора зосереджена на можливостях досягнення конкурентних переваг експортно-орієнтованих підприємств агробізнесу та втіленні в життя їх глобальних конкурентних стратегій.

В цілому вказані зауваження і побажання є дискусійними. Вони не знижують наукової та практичної цінності і не впливають на позитивну оцінку результатів дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота «Напрями удосконалення управління конкурентоспроможністю підприємницьких структур агробізнесу України» є актуальним, самостійним, завершеним, системним науковим дослідженням, має теоретичну і практичну цінність, відповідає вимогам, які встановлені до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук відповідно пунктів 9, 10 та 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого

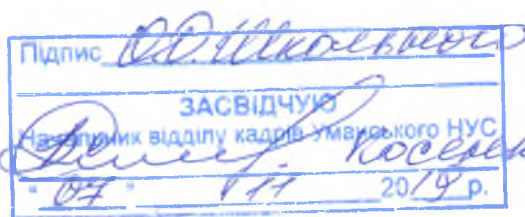
постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами та доповненнями), а її автор, Жигулін Олександр Андрійович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор кафедри
менеджменту
Уманського національного
університету садівництва

О. О. Школьний

Вх №167
від 11.11.2019г